

Situații particulare referitoare la exercitarea rolului activ al judecătorului în procesul civil

Particular situations regarding the exercise of the active role of the judge in the civil process

Nicolae-Horia Țiț¹

Rezumat: Rolul activ al judecătorului are numeroase componente, una dintre acestea referindu-se la clarificarea cadrului procesual. Chiar dacă judecătorul nu poate depăși limitele judecății, stabilite de părți prin cererile și apărările lor, instanța are obligația de a stabili în mod corect aceste limite, în cazurile în care cererile părților sunt echivoce în acest sens. Articolul analizează, pornind de la Decizia nr. 28/2015 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, implicațiile identificării de către instanța de apel a unei pretenții implicite pe care instanța nu a avut-o în vedere atunci când și-a verificat competența și a soluționat pe fond pricina. Demersul interpretativ este prilejuit de recenta modificare a dispozițiilor art. 130 alin. (2) și art. 131 C. pr. civ. cu privire la momentul până la care poate fi invocată, în fața primei instanțe, necompetența de ordine publică, respectiv la care prima instanță este obligată să-și verifice, din oficiu, competența.

Cuvinte-cheie: judecător, rol activ, pretenție implicită, competență, apel.

Abstract: The active role of the judge has many components, one of them referring to the clarification of the procedural framework. Even if the judge cannot exceed the limits of the judgment, set by the parties through their applications and defenses, the court has the obligation to set these limits correctly, in cases where the parties' requests are ambiguous in this regard. The article analyzes, starting from Decision no. 28/2015 of the High Court of Cassation and Justice, the implications of identifying by the appellate court an implicit claim that the first court did not take into account when it verified its competence and solved the case. The interpretative approach is determined by the recent modification of the provisions of art. 130 paragraph (2) and art. 131 C. pr. civ. regarding the time to which, in the first instance, the lack of public order competence can be invoked, respectively at which the first court is obliged to verify, ex officio, its jurisdiction.

Key-words: judge, active role, implicit claim, competence, appeal.

1. Introducere. Rolul judecătorului în aflarea adevărului și limitele acestuia

Sub denumirea marginală „rolul judecătorului în aflarea adevărului”, art. 22 C. pr. civ. reglementează mai multe ipostaze ale prezenței active a judecătorului

¹ Lector univ. dr., Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, e-mail: horia.tit@gmail.com.

în procedură, ca principiu fundamental al procesului civil². Legiuitorul a evitat folosirea clasicei sintagme „rol activ”³, probabil din dorința de a limita tendința implicării judecătorului în aspectele deduse judecății, în special în ceea ce privește stabilirea cadrului procesual; obligația instanței de a soluționa cauza fără a fi depășite limitele investirii este, de altfel, enunțată în mod expres la art. 22 alin. (6) și la art. 397 alin. (1) C. pr. civ., corelându-se cu elementele de conținut ale principiului disponibilității, mai exact cu regula potrivit căreia obiectul și limitele procesului sunt stabilite prin cererile și apărările părților [art. 9 alin. (2) C. pr. civ.]. Această intenție, anunțată prin denumirea marginală a art. 22 C. pr. civ., se transpune în cel puțin două situații într-un regim juridic specific, care limitează posibilitatea judecătorului de a se „implica” activ în configurarea cadrului procesual ori în stabilirea probelor necesare dezlegării pricinii.

Astfel, deși art. 22 alin. (3) teza I C. pr. civ. pare a consacra dreptul judecătorului de a introduce în cauză terțe persoane, o astfel de prerogativă nu ar putea fi exercitată decât „în condițiile legii”; or, art. 78 alin. (1) C. pr. civ. limitează posibilitatea instanței de a dispune introducerea în cauză a unor terțe persoane, în procedura contencioasă⁴, numai la cazurile expres prevăzute de lege, în celelalte

² Cu privire la principiul rolului activ al judecătorului, a se vedea C.E. Alexe, *Judecătorul în procesul civil, între rol activ și arbitrar*, Vol. I-II, Editura C.H. Beck, București, 2008; A.-A. Chiș, Gh.-L. Zidaru, *Rolul judecătorului în procesul civil*, Editura Universul Juridic, București, 2015.

³ Sintagma „rol activ” este prezentă în actuala reglementare la art. 627 C. pr. civ., pentru a caracteriza activitatea executorului judecătoresc pe parcursul activității procesuale de executare silită. Pentru detalii, a se vedea E. Oprina, *Rolul activ al executorului judecătoresc între teorie și practică*, în *Revista Română de Executare Silită*, nr. 4/2015, pp. 39-76.

⁴ În procedura necontencioasă, judecătorul poate să dispună introducerea în cauză a unei terțe persoane, chiar în cazul în care ar exista o opoziție a petentului în acest sens, în toate situațiile, aprecierea aparținând exclusiv judecătorului, raportat la elementele de fapt prezentate de petent prin cererea în materie necontencioasă dedusă judecății. Sub acest aspect, distincția dintre procedura contencioasă și cea necontencioasă este pe deplin explicabilă prin faptul că, într-o cerere necontencioasă prin care, conform art. 527 C. pr. civ., nu se urmărește stabilirea unui drept potrivit, în absența unui pârât care să formuleze apărări, instanța trebuie să aibă un rol activ mai accentuat decât în procedura contencioasă, pentru a se asigura respectarea principiului legalității. Din acest motiv, în procedura necontencioasă judecătorul își va verifica, din oficiu, competența, chiar dacă este de ordine privată, putând solicita părții lămuririle necesare [art. 529 alin. (1) C. pr. civ.], poate dispune, din oficiu, orice măsuri utile cauzei, având dreptul să asculte orice persoană care ar putea aduce lămuriri cauzei ori ale căror interese ar putea fi afectate prin hotărâre [art. 532 alin. (2) C. pr. civ.] (pentru detalii, a se vedea V. Belegante, *Comentariu la art. 532 C. pr. civ.*, în V. M. Ciobanu, M. Nicolae, *Noul Cod de procedură civilă, comentat și adnotat*, Vol. II – art. 527-1134, Editura Universul Juridic, București, 2016, p. 28). Introducerea forțată, din oficiu, a unei terțe persoane în procedura necontencioasă nu trebuie, însă, să o transforme într-o procedură contencioasă, ci trebuie să aibă în vedere imperativul aflării adevărului, raportat la scopul și finalitatea formulării cererii, care, așa cum am arătat, exclude stabilirea unui drept potrivit. Cu alte cuvinte, exercitarea de către

situații judecătorul având doar posibilitatea de a supune dezbaterii contradictorii a părților necesitatea introducerii altor persoane, având în vedere elementele raportului juridic dedus judecății; refuzul părților de a solicita introducerea în cauză a terțului despre care judecătorul ar considera că trebuie împrocesat constituie o veritabilă fine de neprimire a cererii inițiale, care, prin definiție, nu ar transpune în acțiune toți subiecții raportului juridic de drept material; cu alte cuvinte, instanța va respinge, fără soluționarea fondului, cererea de chemare în judecată, în cazul în care apreciază că aceasta nu ar putea fi soluționată fără participarea terțului a cărui introducere în cauză a adus-o, anterior, în dezbaterile contradictorii a părților [art. 478 alin. (2) teza a doua C. pr. civ.]⁵.

Cea de-a doua situație vizează rolul judecătorului în propunerea probelor; deși art. 22 alin. (2) C. pr. civ. pare a asigura judecătorului posibilitatea nelimitată de a dispune administrarea probelor pe care le consideră necesare în cauză⁶, în vedere stabilirii corecte și complete a situației de fapt, judecătorul putând dispune administrarea de probe care nu au fost solicitate de părți chiar și în cazul în care acestea s-ar împotrivi, această prerogativă trebuie exercitată cu prudență, ba chiar putem spune că are un caracter subsidiar, dacă avem în vedere dispozițiile art. 254 alin. (5) C. pr. civ. Potrivit acestuia din urmă, instanța poate pune în vedere părților completarea probatoriului „dacă probele propuse nu sunt îndeustulătoare pentru lămurirea în întregime a procesului”. Inițiativa judecătorului de suplimentare

judecător a prerogativei prevăzută de art. 78 alin. (1) C. pr. civ. trebuie subsumată, pe de o parte, domeniului de aplicare a procedurii necontencioase, reglementat de art. 527 C. pr. civ., pe de altă parte, dispozițiilor art. 532 alin. (2) teza a doua, citate mai sus (*Ibidem*, p. 29). De asemenea, în procedurile speciale necontencioase, trebuie ca judecătorul să aibă în vedere finalitatea acestora și rațiunile avute în vedere prin instituirea acelei proceduri; spre exemplu, în procedura necontencioasă a încuviințării executării silite, reglementată de art. 666 C. pr. civ., instanța nu ar putea dispune, din oficiu, introducerea în cauză a unui alt creditor ori a debitorului, fiind ținută, pe de o parte, de cadrul procesual execuțional stabilit prin cererea de executare silită, pe de altă parte, de rațiunea acestei proceduri, care este doar aceea a unei verificări preliminare a condițiilor privind declanșarea executării silite, urmând ca debitorul, încunoștințat de organul de executare cu privire la aceasta, să poată să formuleze contestație la executare prin care să solicite anularea încheierii de încuviințare [art. 666 alin. (6) și art. 712 alin. (3) C. pr. civ.].

⁵ A se vedea G. Boroi, M. Stancu, *Drept procesual civil*, Ediția a 4-a, revizuită și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2017, p. 158; Gh. Durac, *Drept procesual civil. Principii și instituții fundamentale. Procedura contencioasă*, Editura Hamangiu, București, 2014, pp. 157-158.

⁶ În doctrina mai veche se folosea frecvent expresia „judecătorul este suveran în materia probelor”. Chiar dacă aceasta a fost transpusă în regula conform căreia judecătorul poate dispune administrarea probelor pe care le consideră necesare, chiar dacă părțile se împotrivesc, în actuala reglementare, rolul judecătorului în privința administrării probelor este diminuat, fiind dată întâietate obligației părților de a-și dovedi susținerile făcute în fața instanței [art. 10 alin. (1) și art. 249 C. pr. civ.]. A se vedea V. Dănăilă, *Comentariu la art. 254 C. pr. civ.*, în G. Boroi (coordonator), *Noul Cod de procedură civilă, Comentariu pe articole, Vol. I, Art. 1-455*, p. 677.

a probatoriului intervine, așadar, în a doua parte a cercetării procesului, după ce vor fi fost administrate probele propuse de părți în condițiile art. 254 alin. (1) sau (2) C. pr. civ. și după ce instanța va fi făcut o analiză *prima facie* a situației de fapt pe baza probelor propuse de părți. Premisa tezei I a art. 254 alin. (5) C. pr. civ. (insuficiența sau ineficiența probelor propuse de părți) este valabilă și pentru teza a doua a aceluiași alineat, care dă posibilitatea instanței ca, din oficiu, să pună în discuția părților necesitatea administrării altor probe și/sau de a ordona administrarea acestora chiar dacă părțile se împotrivesc. Că este așa o demonstrează interpretarea gramaticală a textului de lege: folosirea locuțiunii adverbiale „de asemenea” are semnificația faptului că cea de-a doua teză a art. 254 alin. (5) C. pr. civ. produce efecte în exact aceleași condiții ca și prima, adică dacă probele propuse de părți nu sunt îndestulătoare pentru lămurirea în întregime a procesului; faptul că este folosită sintagma „necesitatea administrării altor probe” și nu sintagma „necesitatea administrării de probe” înseamnă că punerea în discuția părților a acestei chestiuni sau ordonarea din oficiu a probelor noi are la bază faptul că anterior au fost administrate la cererea părților, probe care s-au dovedit insuficiente pentru lămurirea cauzei.

Art. 22 C. pr. civ. nu include între prerogativele instanței, legate de rolul pe care îl are judecătorul în aflarea adevărului, și posibilitatea formulării, din oficiu, a unor pretenții sau apărări. Prin urmare, ca regulă, acestea intră sub incidența principiului disponibilității, obiectul și limitele procesului fiind, așa cum am arătat și mai sus, stabilite prin cererile și apărățile părților, potrivit art. 9 alin. (2) C. pr. civ.⁷. Regula enunțată cunoaște și excepții, adică fie cazuri în care legea impune judecătorului să soluționeze, prin chiar dispozitivul hotărârii, anumite pretenții, chiar dacă ele nu se regăsesc în cererile formulate de părți [spre exemplu, în situațiile prevăzute de art. 919 alin. (2) și (3) C. pr. civ., în materia divorțului], fie cazuri în care instanța invocă din oficiu apărări de fond [spre exemplu nulitatea actului juridic pe care reclamantul își întemeiază pretenția, potrivit art. 1247 alin. (3) C. civ.] sau excepții procesuale (de pildă în cazul excepțiilor de fond de ordine publică).

Cu toate acestea, judecătorul are obligația de a clarifica, din oficiu, cadrul procesual dedus judecății prin cererile și apărățile părților, tocmai în scopul de a nu depăși acest cadru ori de a lăsa nesoluționate pretenții sau apărări pe care părțile le-au invocat. Art. 22 alin. (6) C. pr. civ. impune judecătorului rigoarea soluționării complete a cauzei („judecătorul trebuie să se pronunțe asupra a tot ceea ce s-a cerut”) și obligația respectării cadrului procesual stabilit de părți („fără însă a depăși limitele investiției”). De asemenea, art. 397 alin. (1) C. pr. civ. reia regulile prevăzute de art. 22 alin. (6) C. pr. civ. Încălcarea acestora poate fi remediată prin formularea unei cereri de completare a hotărârii, potrivit art. 444 alin. (1) C. pr. civ. („dacă prin hotărârea dată instanța a omis să se pronunțe asupra unui capăt de cerere principal sau accesoriu ori asupra unei cereri conexe sau incidentale”), ori pe calea revizuirii, pentru motivul prevăzut de art. 509 alin. (1)

⁷ Cu privire la corelația între principiul disponibilității și cel al rolului activ al judecătorului, a se vede Gh. Durac, *op. cit.*, pp. 49-50.

pct. 1 C. pr. civ. („s-a pronunțat asupra unor lucruri care nu s-au cerut sau nu s-a pronunțat asupra unui lucru cerut ori s-a dat mai mult decât s-a cerut”)⁸.

2. Pretenții și apărări implicite

Problematika rolului activ al judecătorului în clarificarea cadrului procesual, prin identificarea corectă și completă a tuturor pretențiilor deduse judecății, s-a ridicat și în contextul interpretării art. 478 alin. (4) C. pr. civ., text de lege care folosește, cu caracter de noutate, sintagma „pretenții care au fost cuprinse implicit în cererile sau apărările primei instanțe”. În contextul reglementării limitelor efectului devolutiv al apelului prin raportare la cadrul procesual stabilit în fața primei instanțe, legiuitorul român adoptă o soluție legislativă de inspirație franceză și menționează expres posibilitatea părților de a explicita, în fața instanței de apel, pretențiile implicite formulate în fața primei instanțe. Textul de lege are caracter de noutate, în Codul de procedură civilă de la 1865 nefiind prezentă o reglementare similară.

Pe fondul acestei noutăți a soluției legislative adoptată prin noul Cod de procedură civilă, s-a formulat o sesizare pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, soluționată de Înalta Curte de Casație și Justiție din Decizia nr. 28/2015⁹. Considerațiile pe care le vom face în continuare, referitoare la exercitarea rolului activ al judecătorului cu privire la clarificarea cadrului procesual și la implicațiile acestei clarificări în materia competenței, au în vedere situația de fapt din cauza care a generat sesizarea pentru pronunțarea unei hotărâri prealabile și argumentele reținute de instanța supremă în sprijinul soluției dată celor două întrebări adresate de instanța de trimitere (Tribunalul Vâlcea, Secția I Civilă).

Sesizarea pentru dezlegarea chestiunilor de drept a fost formulată într-o cauză în care instanța a fost investită cu soluționarea unei contestații la executare, prin care s-a solicitat în mod expres anularea executării silite declanșată în temeiul unei hotărâri judecătorești pronunțată în materia litigiilor de muncă. Prim instanță investită cu soluționarea contestației la executare a considerat că este investită exclusiv cu o contestație la executare propriu-zisă, însă instanța de apel, analizând motivele contestației la executare, a constatat că, în realitate, aceasta este și o contestație la titlu, adică o contestație prin care se solicită lămurirea înțeleșului, întinderii sau aplicării titlului executoriu [art. 712 alin. (2) C. pr. civ.]. Prin urmare, instanța de control judiciar a admis apelul și a anulat sentința, în temeiul art. 480 alin. (3) C. pr. civ. În etapa de evocare a fondului, s-a ridicat problema admisibilității „precizării” contestației la executare în această etapă a procesului, contestatoarea arătând că a înțeles să formuleze atât o contestație la executare propriu-zisă, cât și o contestație la titlu, precum și cea a competenței de soluționare a contestației la titlu, neavută în vedere de prima instanță, raportat la dispozițiile art. 714 alin. (3) teza I C. pr. civ., potrivit cu care în cazul titlului

⁸ D. Ghiță, *Drept procesual civil. Partea specială*, Editura C. H. Beck, București, 2017, pp. 148-149.

⁹ Publicată în Monitorul Oficial nr. 772 din 16 octombrie 2015.

executoriu jurisdicțional, contestația la titlu este de competența instanței care a pronunțat hotărârea care se execută (par. 2-21 din Decizia nr. 28/2015 a Înaltei Curți de Casație și Justiție).

În acest context, întrebările adresate de Tribunalul Vâlcea, Secția I Civilă au fost: „1. În interpretarea și aplicarea art. 478 alin. (4) din Codul de procedură civilă se poate ajunge la schimbarea cadrului procesual în care a soluționat prima instanță, sub aspectul obiectului, contrar art. 478 alin. (1) și (3) din Codul de procedură civilă; 2. În situația în care în apel, fie din interpretarea art. 478 alin. (4) din Codul de procedură civilă, fie în limitele efectului devolutiv, prevăzut de art. 477 din Codul de procedură civilă, se poate invoca excepția necompetenței materiale, urmând ca astfel să fie interpretate prevederile art. 130 alin. (2) și art. 131 din Codul de procedură civilă, prin prisma celor anterioare.”

Prima întrebare vizează raportul dintre dispozițiile alin. (4) al art. 478 C. pr. civ. și cele ale alin. (1) și (3), care consacră regula clasică a limitării efectului devolutiv, în funcție de cadrul procesual stabilit în fața primei instanțe (*tantum devolutum quantum iudicatum*). Pentru clarificarea acestui raport, instanța supremă are în vedere, pe de o parte, analiza principiului limitării efectului devolutiv, pe de altă parte, lămurirea noțiunii de „pretenție implicită” pe care art. 478 alin. (4) C. pr. civ. o utilizează, cu caracter de noutate față de reglementările Codului de procedură civilă anterior.

În ceea ce privește prima chestiune, aspectele analizate nu presupun clarificări suplimentare, regula potrivit căreia cadrul procesual stabilit în fața primei instanțe se păstrează și în fața instanței de apel fiind o constantă a dreptului procesual, analizată pe larg și clarificată în doctrină. În legătură cu cea de-a doua chestiune, instanța supremă reține că dispozițiile art. 478 alin. (4) C. pr. civ. consacră o atenuare a principiului enunțat la alin. (1) și (3) ale aceluiași articol, contribuind la clarificarea cadrului procesual care era, implicit, stabilit de părți încă de la prima instanță, dar care nu a fost suficient de bine clarificat de aceasta¹⁰; pentru dezlegarea problemei de drept, Înalta Curte utilizează și sintagma „pretenții virtuale”, subliniind importanța identificării acestora în vederea respectării de către judecător a imperativului prevăzut de art. 22 alin. (6) C. pr. civ. („judecătorul trebuie să se pronunțe asupra tot ceea ce s-a cerut”) și de art. 397 alin. (1) C. pr. civ. („instanța este obligată să se pronunțe asupra tuturor cererilor deduse judecătii”)¹¹. Altfel spus, deși este ținut de limitele investiției, stabilite

¹⁰ „În același timp, acest principiu, *tantum devolutum quantum iudicatum*, cunoaște o nuanțare, inexistentă în reglementarea anterioară, dată de dispozițiile alin. (4), care permit părților să expliciteze pretențiile cuprinse implicit în cererile sau apărările adresate primei instanțe” (par. 40 din Decizia nr. 28/2015).

¹¹ „În privința posibilității recunoscute părții de a aduce astfel de lămuriri în calea de atac a apelului trebuie subliniat că ele vizează pretențiile virtuale, adică acelea a căror existență, chiar dacă nu și-au găsit o exprimare expresă în cererea dedusă judecătii în primă instanță, putea fi dedusă din modul de formulare a pretenției principale (a cărei rezolvare integrală presupunea și rezolvarea unei pretenții virtuale sau implicite)” (par. 43 din Decizia nr. 28/2015).

de părți prin cererile și apărările lor, judecătorul are obligația ca, în virtutea rolului activ, să identifice și eventualele pretenții implicite sau virtuale, chiar dacă acestea au fost exprimate în mod echivoc de către părți, deoarece, în caz contrar, se poate ajunge la pronunțarea unei hotărâri care, deși aparent soluționează în mod complet cauza, lasă nerezolvate chestiuni juridice cu privire la care părțile au înțeles să se judece, chiar dacă formularea lor în cuprinsul cererilor a fost imperfectă¹².

Pentru a fi calificată drept pretenție implicită, aceasta trebuie să aibă însă o legătură strânsă cu pretențiile sau apărările explicit formulate de părți în fața primei instanțe, în sensul în care soluționarea acestora nu ar putea fi făcută fără analizarea și a chestiunii litigioase pe care pretenția virtuală o implică sau în care pretenția implicită face corp comun cu pretenția explicită, fiind logic inseparabilă de acesta pentru rezolvare completă a cauzei¹³.

Având în vedere toate aceste argumente, instanța supremă conchide în sensul că dispozițiile art. 478 alin. (4) C. pr. civ. nu constituie o derogare de la regula *tantum devolutum quantum iudicatum* [consacrată de dispozițiile art. 478 alin. (1) și (3) C. pr. civ.], ci o atenuare sau o nuanțare a acestui principiu, în sensul în care, pe fondul unei carențe în modul de stabilire a limitelor judecătii la prima instanță (determinată, pe de o parte, de redactarea imprecisă a cererii de chemare în judecată, pe de altă parte, de lipsa de rol activ a judecătorului care nu a clarificat cadrul procesual stabilit de părți), s-a comis o greșeală de judecată, respectiv o soluționare incompletă a fondului, contravenindu-se astfel, regulii instituită de art. 22 alin. (6) și de art. 397 alin. (1) C. pr. civ.¹⁴.

¹² „Așa cum s-a subliniat în doctrină, textul art. 478 alin. (4) din Codul de procedură civilă se justifică prin două funcții: corectarea sau precizarea formulărilor incorecte, incompreensibile, ambigue ori insuficiente cu privire la pretenții; aducerea în atenția instanței a unor cereri secundare, care derivă virtualmente din cererea principală sau din apărările făcute în raport cu această cerere. Astfel se asigură, pe de o parte, rezolvarea integrală a litigiului și posibilitatea valorizării efective a drepturilor dobândite prin hotărâre, iar, pe de alta, plenitudinea devoluțiunii, fără a se ignora limitele acesteia.” (par. 44 din Decizia nr. 28/2015).

¹³ „(...) o asemenea explicitare nu poate fi raportată decât la pretențiile formulate în cererile sau apărările adresate primei instanțe, o explicitare a unor pretenții subsecvente judecătii în primă instanță fiind inadmisibilă [cu rezerva, bineînțeles, a cererilor vizând dobânzi, rate, venituri ajunse la termen și orice alte despăgubiri ivite după pronunțarea hotărârii, care fac obiect de reglementare pentru alin. (5) al art. 478 din Codul de procedură civilă]. Pentru a exista o cerere implicită sau virtualmente cuprinsă în ceea ce a fost dedus judecătii în primă instanță este necesar să existe o legătură strânsă, de așa manieră încât în absența acesteia pretenția principală să nu își poată găsi o dezlegare integrală ori o rezolvare corectă. De exemplu, atunci când soluția dată unei chestiuni litigioase presupune ca antecedent logic soluționarea unei alte chestiuni litigioase, aceasta din urmă trebuie considerată ca implicită în cererea principală.” (par. 45-47 din Decizia nr. 28/2015).

¹⁴ „Dispozițiile art. 478 alin. (4) din Codul de procedură civilă aduc o atenuare sau nuanțare a acestui principiu pentru ipoteza în care, de exemplu, în condițiile unei

Interpretarea dată de Înalta Curte de Casație și Justiție evidențiată, așadar, o componentă importantă a rolului activ al judecătorului: chiar dacă acesta este ținut de imperativul respectării cadrului procesual stabilit de părți, atât la prima instanță, cât și în apel, principiul aflării adevărului îi impune să identifice toate chestiunile litigioase deduse judecății, ca pretenții ori apărări, și să pună, eventual, în dezbateră contradictorie a părților, inclusiv clarificarea limitelor investiției. Doar în acest fel instanța va putea pronunța o hotărâre prin care să se analizeze și să se soluționeze „tot ceea ce s-a cerut” de părți¹⁵.

În lipsa manifestării acestui rol activ de către judecătorul primei instanțe, revine judecătorului de la instanța de apel să clarifice problematica limitelor cadrului procesual, prin raportare la caracterul implicit sau virtual al pretențiilor explicitate de părți în fața instanței de control judiciar. În acest scop, judecătorul trebuie să aplice un criteriu substanțial, observând și analizând legătură dintre pretenția explicită, dedusă judecății la prima instanță, și cea implicită sau virtuală, explicitată de părți în fața instanței de apel; în cazurile în care aceasta din urmă constituie premisa logică a soluționării celei dintâi, limitele efectului devolutiv al apelului sunt respectate, soluționarea pretenției implicite fiind chiar necesară pentru rezolvarea corectă și completă a cauzei; în lipsa unei astfel de legături, pretenția este una nouă, și, prin urmare, aplicând regula prevăzută de art. 478 alin. (1) și (4) C. pr. civ., instanța de apel nu o va putea soluționa.

Observăm, de asemenea, că raportul dintre pretenția implicită și cea explicită este unul de accesorialitate, care se poate manifesta în dublu sens: fie că pretenția implicită este accesoriul pretenției explicite, adică reprezintă urmarea firească, logică a acesteia, cu privire la care partea a înțeles să solicite instanței dezlegare¹⁶, fie, așa cum era cazul și în speța care a generat formularea întrebării

redactări defectuoase, imprecise a cererii ori a lipsei rolului activ al primei instanțe nu s-a observat că pretenției principale îi era atașată, implicit, și o altă pretenție, în absența rezolvării căreia cererea principală fie nu își are o rezolvare corectă, fie primește o rezolvare incompletă” (par. 53 din Decizia nr. 28/2015).

¹⁵ În doctrina mai veche s-a reținut importanța clarificării cadrului procesual, cu respectarea principiului contradictorialității: „(...) în acele cazuri în care instanța nu poate deduce cu exactitate limitele obiectului pricinii, neînțelegând sensul exact al susținerilor, ea este obligată tot în virtutea rolului activ să ceară explicații părților în acest sens” (C.E. Alexe, *op. cit.*, Vol. I, p. 605).

¹⁶ Pentru a putea vorbi despre o pretenție implicită, în acest caz, trebuie ca ea să fi fost formulată la prima instanță, rezultând din motivare. Cu alte cuvinte, trebuie ca, în contextul unei topografii defectuoase a cererii de chemare în judecată, reclamantul să-și fi exprimat totuși voința de a investi instanța cu capătul de cerere accesoriu, chiar dacă, din neștiință ori neglijență, nu a precizat cu claritate acest lucru. Formularea unei pretenții direct în fața instanței de apel, chiar dacă aceasta ar constitui accesoriul pretenției explicite de la prima instanță, ar contraveni principiului *tantum devolutum quantum iudicatum*, legiuitorul român neînsușindu-și în totalitate soluția legislativă din art. 566 al Codului de procedură civilă francez, care permite nu doar explicitarea, în fața instanței de apel, a pretențiilor implicit cuprinse în pretențiile ori apărările de la prima instanță, dar și

pentru dezlegarea unei chestiuni de drept, că pretenția implicită reprezenta ea pretenția principală, fiind, în exprimarea instanței supreme, antecedentul logic al pretenției explicite.

Această ultimă situație poate ridica însă o interesantă problemă de competență, atunci când pretenția implicită (ignorată și, prin urmare, nesoluționată de prima instanță) ar atrage competența unei alte instanțe, iar necompetența ar fi una de ordine publică.

3. Ce se întâmplă dacă pretenția implicită „descoperită” de instanța de apel este de competența alte instanțe decât cea care a soluționat cauza în primă instanță?

Așa cum arătam și mai sus, identificarea unei pretenții implicite pe care primul judecător al fondului a trecut-o cu vederea și pe care a lăsat-o nesoluționată, le poate rezerva celor doi (sau trei?) judecători de la instanța de apel o surpriză neașteptată: aceea că pretenția implicită constituie, în logica soluționării cererii de chemare în judecată, capătul principal de cerere (soluționarea pretenției explicite depinde de soluția care ar fi trebuit să fi fost dată pretenției implicite) și că aceasta ar fi de competența unei alte instanțe. Surpriza ar fi cu atât mai mare cu dacă necompetența ar fi de ordine publică. Așa au stat lucrurile și în cauza aflată pe rolul Tribunalului Vâlcea în care a fost făcută sesizarea pentru dezlegarea chestiunii de drept, soluționată de Înalta Curte de Casație și Justiție prin Decizia nr. 28/2015: instanța de apel a identificat o pretenție care, deși era implicit formulată la prima instanță, nu a fost soluționată de aceasta și care, fiind o contestație la titlu formulată cu privire la o hotărâre dată într-un litigiu de muncă, nu ar fi fost de competența instanței de executare, ci a instanței care a pronunțat-o. Se ridică, așadar, o problemă de competență materială, instanța de executare fiind, întotdeauna, judecătoria [art. 651 alin. (1) C. pr. civ.], în timp ce litigiile de muncă sunt de competența tribunalului în primă instanță, o problemă de compunere a completului de judecată, precum și una referitoare la calea de atac ce va putea fi exercitată împotriva hotărârii și a instanței competente să soluționeze respectiva cale de atac. În acest context, Tribunalul Vâlcea a sesizat Înalta Curte de Casație și Justiție cu o a doua întrebare, referitoare la admisibilitatea invocării de către instanța de apel a excepției necompetenței materiale, în contextul identificării unei pretenții implicite, cu caracter principal față de pretenția explicită soluționată de prima instanță, care ar fi de competența unei alte instanțe decât aceasta.

O primă observație este aceea că, cel mai probabil dintr-o eroare de redactare a încheierii prin care au fost formulate întrebările de către instanța de trimitere, cea de-a doua întrebare este incompletă și, pe cale de consecință, greu de înțeles. Atât în încheierea de trimitere, cât și în Decizia nr. 28/2015 întrebarea este formulată în felul următor: „În situația în care în apel, fie din interpretarea

adăugarea la acestea a tuturor cererilor care sunt accesoriul, consecința sau sunt complementare lor (a se vedea par. 41-42 din Decizia nr. 28/2015).

art. 478 alin. (4) din Codul de procedură civilă, fie în limitele efectului devolutiv, prevăzut de art. 477 din Codul de procedură civilă, se poate invoca excepția necompetenței materiale, urmând ca astfel să fie interpretate prevederile art. 130 alin. (2) și art. 131 din Codul de procedură civilă, prin prisma celor anterioare.” Or, pentru a fi coerentă, fraza ar fi trebuit să mai cuprindă o propoziție, respectiv: În situația în care în apel, fie din interpretarea art. 478 alin. (4) din Codul de procedură civilă, fie în limitele efectului devolutiv, prevăzut de art. 477 din Codul de procedură civilă, instanța analizează o pretenție care nu a fost soluționată de prima instanță și care ar fi de competența unei instanțe de alt grad decât cea care a soluționat cauza în primă instanță, se poate invoca excepția necompetenței materiale, urmând ca astfel să fie interpretate prevederile art. 130 alin. (2) și art. 131 din Codul de procedură civilă, prin prisma celor anterioare. Cu alte cuvinte, întrebarea ridică problema efectului pe care interpretarea art. 478 alin. (4) C. pr. civ. îl are asupra stabilirii competenței, în ipoteza în care ignorarea de către primul judecător al fondului a pretenției implicite a condus, inevitabil, și la neluarea în considerare a acesteia atunci când a fost verificată competența.

Întrebarea scoate în evidență, sub acest aspect, importanța clarificării de către instanță a cadrului procesual, deoarece o eventuală nesocotire a unei pretenții pe care partea a avut intenția să o formuleze, dar, din neștiință ori din neglijență, a formulat-o echivoc, neexplicit, poate produce consecințe și cu privire la verificarea competenței. Problema apare în contextul în care, în lipsa unei solicitări exprese din partea părților, instanța de apel nu poate aplica decât teza I a art. 480 alin. (3) C. pr. civ., respectiv a anulării sentinței și reținerii cauzei pentru evocarea fondului. Poate instanța de apel, în acest context, să invoce din oficiu necompetența, în condițiile în care prima instanță nu și-a verificat competența și prin raportare la pretenția implicită, „descoperită” abia în apel?

A doua observație, care vine în continuarea celei dintâi, este că Înalta Curte de Casație și Justiție nu a observat că formularea întrebării este incompletă și, prin urmare, a considerat-o inadmisibilă, reținând, în esență, că problema de drept nu este nouă și că rezolvarea acesteia nu are aptitudinea de a influența soluționarea fondului cauzei.

Cu privire la cerința noutății problemei de drept care face obiectul sesizării, prevăzută de art. 519 C. pr. civ., instanța supremă a reținut că aceasta nu este îndeplinită, chestiunea fiind tranșată încă sub imperiul Codului de procedură civilă anterior¹⁷. În acest sens, se face referire și la o decizie a instanței supreme, dată în recurs, în contextul legislativ al reglementării anterioare¹⁸.

¹⁷ Astfel, potrivit dispozițiilor art. 159¹ alin. (2) și 4 din Codul de procedură civilă din 1865, introdus prin Legea nr. 202/2010 privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor, necompetența materială și teritorială de ordine publică putea fi invocată de judecător sau de părți la prima zi de înfățișare în fața primei instanțe, dar nu mai târziu de începerea dezbaterilor asupra fondului, iar judecătorul era obligat, la prima zi de înfățișare, să își verifice competența, consemnând în încheierea de ședință temeiurile reținute. Chiar dacă nu se poate pune semnul echivalenței între primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate și prima zi de înfățișare, potrivit reglementărilor succesive care

Or, problema de drept nu are cum să fi fost rezolvată sub imperiul Codului de procedură civilă anterior, atât timp cât acesta nu cuprindea dispoziții care să instituie o regulă asemănătoare celei prevăzute în codul actul de art. 478 alin. (4). Întrebarea nu era dacă poate fi invocată necompetența materială direct în apel, ci dacă necompetența materială poate fi invocată de instanța de apel, în contextul identificării de către aceasta a unei pretenții implicite pe care prima instanță nu a soluționat-o și care ar fi de competența unei instanțe de alt grad decât aceasta. Or, așa cum am arătat și mai sus, o astfel de problemă nu avea cum să fie clarificată sub imperiul Codului de procedură civilă 1865, în absența din reglementarea acestuia a dispozițiilor care să permită părților să explicitizeze în apel pretenții care au fost implicit cuprinse în pretențiile sau apărările formulate la prima instanță.

Considerăm însă că este corectă aprecierea instanței supreme cu privire la al doilea motiv care a determinat respingerea ca inadmisibilă a celei de-a doua întrebări formulată la Tribunalul Vâlcea, respectiv constatarea că problema de drept care face obiectul acesteia nu ar avea aptitudinea de a influența soluționarea pe fond a cauzei. Cu privire la acesta, s-a reținut că fiind vorba

guvernează regimul procesual al excepției de ordine publică, această distincție nu prezintă importanță pentru evaluarea caracterului de noutate al chestiunii de drept în discuție, de vreme ce se pot desprinde două reguli comune relevante în cauză, care transcend în succesiunea codurilor: că necompetența de ordine publică se poate invoca numai până la un anumit moment procesual și că excepția necompetenței se poate invoca numai în fața primei instanțe. În acest sens, fără a absolutiza criteriul vechimii chestiunii de drept a cărei lămurire se solicită pe calea sesizării în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile, dar și fără a-l raporta în mod exclusiv la data adoptării actului normativ supus dezbaterii, se constată că ceea ce este important sub acest aspect sunt existența și dezvoltarea unei jurisprudențe continue în această materie în aplicarea art. 159¹ din Codul de procedură civilă din 1865, reglementare comparabilă cu cea a art. 130 alin. (2) și art. 131 din Codul de procedură civilă. Este adevărat că noutatea unei chestiuni de drept poate fi generată nu numai de o reglementare nou-intrată în vigoare, ci și de una veche - dar, în acest din urmă caz, doar dacă o instanță este chemată să se pronunțe asupra respectivei probleme de drept pentru prima dată, ceea ce nu este cazul. Prin urmare, caracterul de noutate se pierde, pe măsură ce chestiunea de drept a primit o dezlegare din partea instanțelor, în urma unei interpretări adecvate, iar eventualele opinii jurisprudențiale izolate sau pur subiective nu ar putea constitui temei declanșator al mecanismului pronunțării unei hotărâri prealabile.” (par. 65-68 din Decizia nr. 28/2015).

¹⁸ „Distinct însă de acest aspect se constată și că Înalta Curte de Casație și Justiție a statuat asupra acestei chestiuni, prin Decizia nr. 113 din 21 ianuarie 2013, pronunțată de Secția I civilă (publicată în extras pe site-ul: <http://www.juridice.ro/313875/iccj-necompetenta-de-ordine-publica-nu-mai-poate-fi-invocata-in-orice-faza-a-procesului.html>), decizie prin care s-a stabilit că necompetența materială, deși este de ordine publică, nu mai poate fi invocată în orice fază a procesului, ci numai în fața primei instanțe, *in limine litis*, iar „art. 159¹ alin. (2) din Codul de procedură civilă, introdus prin art. I pct. 23 din Legea nr. 202/2010, prevede că necompetența materială și teritorială de ordine publică poate fi invocată de părți ori de către judecător la prima zi de înfățișare în fața primei instanțe, dar nu mai târziu de începerea dezbaterilor asupra fondului. În consecință, necompetența de ordine publică nu mai poate fi invocată direct în apel sau recurs” (par. 69 din Decizia nr. 28/2015).

despre o excepție procesuală care privește competența, aceasta nu poate influența soluționarea fondului și, având în vedere că întrebarea preliminară a fost adresată în etapa evocării fondului de către instanța de apel, după anularea sentinței în temeiul art. 480 alin. (3) C. pr. civ., răspunsul la întrebare nu ar mai putea influența soluția, considerându-se că în această etapă nu ar mai putea fi analizată competența primei instanțe¹⁹.

Problematika invocării necompetenței primei instanțe de către instanța de apel, în cazul în care aceasta din urmă identifică o pretenție implicită care nu a fost luată în considerare de prima instanță la stabilirea competenței și care ar fi atras competența unei instanțe de alt grad capătă însă o nouă dimensiune în contextul modificării art. 130 alin. (2) și art. 131 C. pr. civ. prin Legea nr. 310/2018. Conform acestei modificări, momentul până la care poate fi invocată necompetența materială, respectiv la care ar trebui ca instanța să își verifice competența nu mai este determinat numai prin raportare la cerința legalei citări a tuturor părților, ci și la cerința ca acestea să poată pune concluzii²⁰. În acest context, se poate ridica problema dacă, în condițiile în care cadrul procesual nu a fost clarificat la prima instanță, nefiind observată o pretenție implicită, se poate considera că a fost depășit momentul până la care putea fi invocată necompetența, respectiv dacă cerința ca părțile să poată pune concluzii a fost îndeplinită.

¹⁹ Chestiunea de drept care face obiectul sesizării se circumscrie unei excepții de procedură, titularul sesizării punând în discuție posibilitatea de a invoca în apel, în rejudecarea cauzei în limitele efectului devolutiv din apel și evocând fondul, potrivit art. 480 alin. (3) teza I din Codul de procedură civilă, excepția de necompetență materială a instanței. Această chestiune nu are însă aptitudinea de a influența soluționarea pe fond a cauzei, în sensul acestei concluzii pronunțându-se deja Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, conform Deciziei nr. 1 din 18 noiembrie 2013, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 43 din 20 ianuarie 2014, prin care s-a statuat că excepția necompetenței nu influențează soluționarea fondului unei cauze, ci doar a unui incident procesual și că, impunându-se cu prioritate, analiza raportului de dependență dintre chestiunea de drept ce face obiectul sesizării și soluționarea pe fond a cauzei, acesta este inexistent în situația în care chestiunea de drept vizează o problemă de competență. Complementar celor reținute în decizia menționată se constată că raportat la litigiul în care sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție a fost promovată, titularul sesizării se află în faza de evocare a fondului în apel, după ce, în conformitate cu dispozițiile art. 480 alin. (3) din Codul de procedură civilă, a fost admis apelul, anulat sentința primei instanțe și fixat termen pentru rejudecarea fondului. În acest stadiu, sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție nu ar avea oricum aptitudinea, chiar independent de argumentele anterioare, de a influența raportul de dependență între lămurirea chestiunii de drept care face obiectul sesizării și soluționarea pe fond a cauzei.” (par. 78-80 din Decizia nr. 28/2015).

²⁰ A se vedea N.-H. Țiț, R. Stanciu, *Legea nr. 310/2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă – comentarii, explicații, jurisprudență relevantă*, Editura Hamangiu, București, 2019, pp. 36-37.

Pentru clarificarea acestei chestiuni, apreciem că este necesar a se recurge la reevaluarea interpretărilor date sub imperiul Codului de procedură civilă anterior cu privire la consumarea primei zile de înfățișare. Astfel, momentul procesual reglementat de art. 134 C. pr. civ. 1865 presupunea îndeplinirea cumulativă a cerințelor legalei citări a părților și a posibilității ca acestea să pună concluzii²¹, adică exact aceleași condiții care, în actuala reglementare, configurează momentul până la care poate fi invocată, atât de părți, cât și de instanță, necompetența materială [potrivit art. 130 alin. (2) C. pr. civ.], respectiv la care trebuie făcută din oficiu verificarea competenței (potrivit art. 131 C. pr. civ.). În legătură cu cea ce-a doua condiție, anume aceea ca părțile să poată pune concluzii, apreciem că acesta trebuie considerată îndeplinită numai dacă cadrul procesual este clarificat, respectiv dacă sunt stabilite fără echivoc care sunt limitele investiției instanței. Scopul etapei scrise a procesului este, între altele, cel al stabilirii limitelor judecătii, prin cererile și apărările părților; de principiu, cel puțin în ceea ce privește pretențiile, acestea nu ar mai putea fi modificate sau completate pe parcursul judecătii, cu excepția situațiilor care ar intra sub incidența art. 204 C. pr. civ. Prin urmare, pentru a trece la verificarea competenței, instanța ar trebui să efectueze, din oficiu, un examen preliminar al pretențiilor și apărărilor deduse judecătii, să procedeze la o „inventariere” a acestora, pentru a fi clar din chiar debutul etapei cercetării procesului care sunt limitele investiției. În cazul în care există un anumit grad de incertitudine cu privire la pretențiile deduse judecătii, ca urmare a formulării echivoce a cererii de chemare în judecată, instanța trebuie să solicite reclamantului lămuriri, fie în procedura de verificare și regularizare a cererii de chemare în judecată [ținând cont de faptul că o eventuală pretenție implicită poate să aibă relevanță și cu privire la stabilirea taxei judiciare de timbru, potrivit art. 34 alin. (1) din O.U.G. nr. 80/2013], fie în temeiul art. 131 alin. (2) C. pr. civ., care permite judecătorului să dispună, în mod excepțional amânarea judecătii în vederea verificării competenței dacă pentru aceasta ar fi necesare lămuriri ori probe suplimentare. În mod evident, o astfel de amânare va devansa și momentul verificării competenței și, implicit, momentul până la care ar putea fi invocată necompetența materială.

Neglijența judecătorului de la prima instanță cu privire la clarificarea cadrului procesual poate avea, așadar, consecințe importante asupra consumării sau nu în fața acesteia a momentul procesual prevăzut de art. 130 alin. (2) și art. 131 C. pr. civ. Evaluarea greșită a primei instanțe a limitelor investiției face ca cerința ca părțile să poată pune concluzii să nu fi fost îndeplinită, iar dreptul de a invoca excepția necompetenței materiale să nu se fi epuizat. Rezultă că, în cazul în care cadrul procesual este corect stabilit abia la instanța de apel, necompetența materială se va putea invoca direct în fața acesteia. Observăm, sub acest aspect, că premisa soluției prevăzută de art. 480 alin. (4) C. pr. civ., este aceea a invocării

²¹ A se vedea V. M. Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, Vol. II, Editura Național, București, 1997, pp. 109-111; G. Boroi, D. Rădescu, *Codul de procedură civilă comentat și adnotat*, Editura ALL, București, 1994, pp. 205-207.

necompetenței în condițiile legii; or, dacă momentul până la care putea fi invocată necompetența la prima instanță nu s-a consumat niciodată (deoarece cadrul procesual nu a fost corect stabilit), înseamnă că necompetența se poate invoca direct în fața instanței de apel. În aceste condiții, aceasta va da prioritate soluției de admitere a apelului și de trimitere a cauzei la instanța competentă să soluționeze pretenția implicită, în temeiul art. 480 alin. (4) C. pr. civ., în fața soluției anulării sentinței pentru necercetarea pe fond a respectivei pretenții, potrivit art. 480 alin. (3) C. pr. civ.

4. Concluzii

Modificarea art. 130 alin. (2) și art. 131 C. pr. civ. prin Legea nr. 310/2018, în sensul adăugării condiției referitoare la posibilitatea părților de a pune concluzii la cea a legelui lor citări, în vederea determinării momentului până la care, în fața primei instanțe, se poate invoca necompetența materială, respectiv a momentului la care prima instanță este obligată ca, din oficiu, să își verifice competența, ridică problema reconsiderării posibilității invocării necompetenței materiale direct în fața instanței de apel, în cazul în care prima instanță nu a observat că prin cerere a fost sesizată și cu o pretenție implicită, care ar fi de competența unei instanțe de alt grad. „Descoperirea” acestei pretenții de către instanța de apel o îndreptățește pe aceasta să invoce, din oficiu, necompetența și admitând apelul, să trimită cauză la instanța competentă, potrivit art. 480 alin. (4) C. pr. civ., ori să o rețină pentru soluționarea pe fond, în cazul în care chiar ea ar fi competentă, potrivit art. 480 alin. (5) C. pr. civ. Într-o astfel de situație, în care pretenția implicită ar fi competența unei instanțe de alt grad decât cea care a soluționat cauza în primă instanță, nu poate fi aplicat art. 480 alin. (3) C. pr. civ., deoarece motivul de ordine publică referitor la necompetență primează față de cel referitor la necercetarea fondului. Prin urmare, în măsura în care pretenția implicită nu ar intra, prin prorogare de competență, în jurisdicția aceleiași instanțe, fiind ea însăși pretenția principală în raport cu cea soluționată la prima instanță (în ipoteza în care pretenția implicită reprezintă antecedentul logic al pretenției explicite pe care prima instanță a soluționat-o), admiterea apelului în temeiul art. 480 alin. (3) C. pr. civ. și reținerea cauzei pentru evocarea fondului de către instanța de apel (în lipsa unei solicitări exprese a părților, prin cererea de apel ori prin întâmpinarea, de trimitere a cauzei spre rejudecare primei instanțe ori unei alte instanțe de grad egal din aceeași circumscripție) ar aduce atingere caracterului de ordine publică al normelor de competență materială, în condițiile în care momentul procesual reglementat de art. 130 alin. (2) și art. 131 C. pr. civ. nu s-a consumat. Stabilirea corectă și completă a cadrului procesual de către instanța de apel trebuie să producă efecte nu doar cu privire la soluție, ci și la stabilirea competenței; identificarea unei pretenții implicite pe care prima instanță a neglijat-o, atât atunci când și-a verificat competența, cât și atunci când a soluționat fondul, îndrituiește instanța de apel să invoce din oficiu necompetența, cu consecința admiterii apelului și aplicării uneia dintre soluțiile prevăzute de alin. (4) sau (5) ale art. 480 C. pr. civ. În măsura în care instanța care este competentă să

soluționeze pretenția implicită nu își poate proroga competența și asupra pretenției explicite, adică în măsura în care „descoperirea” pretenției implicite de către instanța de apel nu ar produce schimbări de apreciere și cu privire la instanța competentă să soluționeze pretenția pe care prima instanță a analizat-o pe fond, singura soluție posibilă este aceea a disjungerii; pretenția implicită va fi trimisă, ca efect al aditerii apelului, instanței competente, iar soluționarea apelului împotriva soluției explicite va fi suspendată până la soluționarea celei implicite, în cazul în care aceasta din urmă constituie, așa cum am arătat, antecedentul logic al celeilalte.

